

SZTE JGYPK Alkalmazott Társadalomismereti Tanszék TDK Műhely

1. Rendezvény

2011. 11.14

Kvalitatív kutatósmódszertan

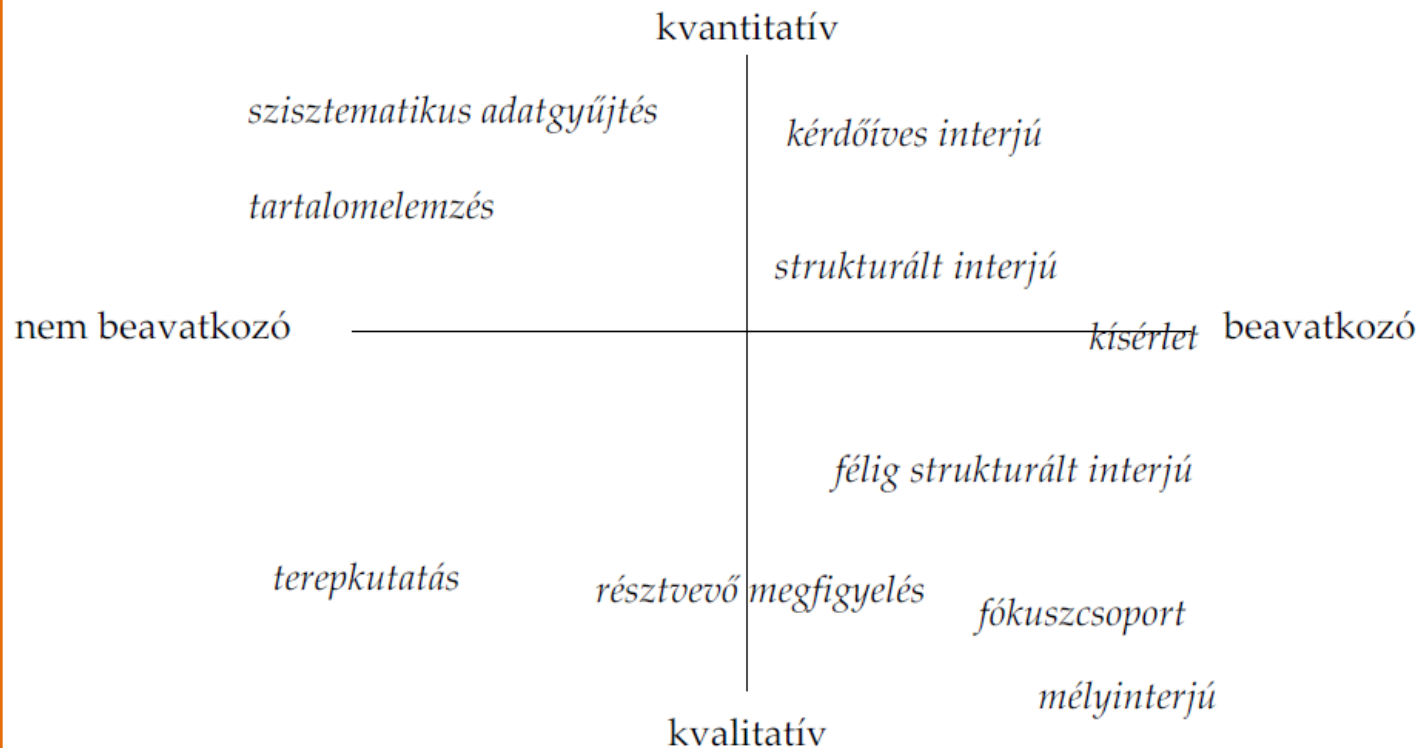
Kiss Mária Rita

Miről lesz szó?

1. A kvantitatív és kvalitatív kutatási módszerek szerepe a társadalmi jelenségek megismerésében
2. Módszerválasztás: előnyök és hátrányok
3. A kvantitatív és kvalitatív kutatási folyamat jellegzetességei
4. Az interjúkészítés kérdései
5. Fókusz csoport kutatás
6. Megfigyelés (terepkutatás)
7. A tartalomelemzés módszertana

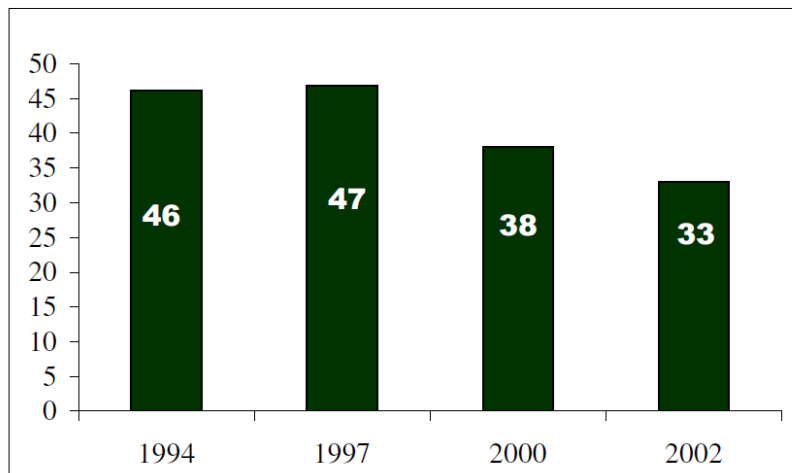
A társadalomkutatás módszerei

Kutatási módszerek csoportosítása

Példa a kvantitatív és kvalitatív módszerek egymásrautaltságára: a diszkrimináció arányai és mechanizmusai

1. sz. ábra "Csak helyeselni lehet, hogy még vannak olyan szórakozóhelyek, ahová a cigányokat nem engedik be."- Az egyetértők százalékos aránya a felnőtt népességben

Forrás: Enyedi-Fábián-Sik, 2004.

4. sz. táblázat: A diszkriminatív antiszemitizmussal kapcsolatos kijelentésekre kapott válaszok százalékos megoszlása 1994-ben és 2002-ben (százalékban)

	Egyetért		Nem ért egyet		Nem tudja / Nem válaszolt	
	1994	2002	1994	2002	1994	2002
A zsidók és nem zsidók közötti házasság egyik félnek sem tesz jót.	17	11	69	67	14	22
Bizonyos foglalkozási területeken korlátozni kellene a zsidók számát.	18	11	76	74	6	14

Forrás: Enyedi-Fábián-Sik, 2004.

- **Bíróági akták tartalomelemzése**
(Mennyire érvényesülnek az alkotmányos alapelvek az ítéletalkotásnál? Roma és nem roma vádlottak egyenlősége az ítéletalkotásnál.)
- **Médiumok tartalomelemzése**
(Álláshirdetésekben megnyilvánuló diszkriminatív tendenciák)
- **Interjúk készítése** (Rendőrökkel készített félig strukturált interjú az igazoltatásokról)
- **Fókusz csoport kutatás** (humánpolitikai vezetőkkel a munkaerőpiaci diszkrimináció felmérése)
- **Fókusz csoport kutatás** (romákkal a rendőrök igazoltatási eljárásairól/munkahely keresési diszkriminációról) „A rendőrök célja a fizetésük kiegészítése”
- **Kísérletek** (olyan helyzetek szimulációja, amikor a diszkriminatív viselkedés megnyilvánul.)

Kvantitatív és kvalitatív módszerek egymásrautaltsága a társadalomkutatásban

• Kvantitatív módszereket használunk ha:

- az előzetes kutatások már előrehaladtak az adott problématerület megértésében
- a kutatásban vizsgált változók egzaktak és jól számszerűsíthetők
- számszerűsíthető adatokat akarunk kapni végeredményként
- az eredmények általánosíthatóak (reprezentatív minta)
- Véleményáramlatok egymáshoz való arányára vagyunk kíváncsiak

De!

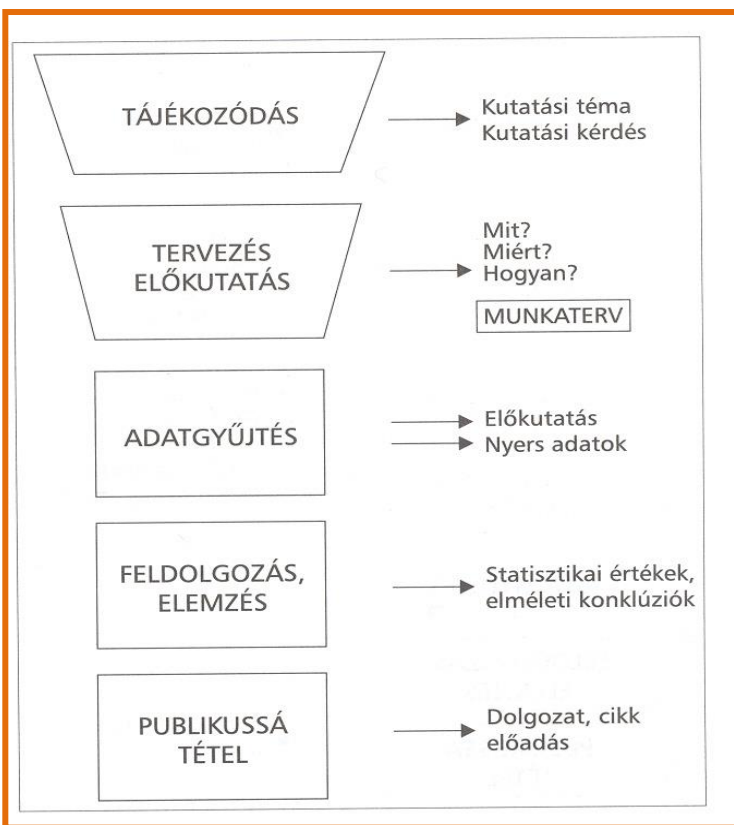
- Nem lehet mindent kemény adatokkal mérni
- Sajnos ez csak a jéghegy csúcsa

Kvalitatív módszereket használunk ha:

- a kutatási terület viszonylag feltáratlan (feltáró és leíró jellegű kutatások)
- a kutatásban vizsgált változók nehezen számszerűsíthetők/nem lehet a jelenséget formalizáltan leírni
- fontos a jelenség összefüggéseiben, akár egyediségében való feltárása
- természetes kontextusban szeretnénk megfigyelni a vizsgált jelenséget
- fontos, hogy a jelenséget saját természetes közegében vizsgáljuk
- Tipikusan kvalitatív témák: Pl. elmék, pszichék, érzelmi motívumok, gondolatok, emlék, élettörténetek, attitűdök, hiedelmek, nézetek, szavak, kommunikációs helyzetek, interakciók, szituációk, társadalmi kapcsolatok, rejtett mechanizmusok.
- **„Miértek” és „hogyanok”** Hogyan működik? Miért így működik? Okok és motivációk.

A kvantitatív és kvalitatív kutatás folyamata

Kvantitatív: szigorúan tervezett kutatás.
A kérdőív kérdései végig változatlanok maradnak.

Kvalitatív: folyamat közben alakuló kutatás. Párbeszéd a kutatás tárgya és a kutató között. A kvalitatív kutatók kiinduló perspektíváját fokozatosan lecserélik a kutatottak perspektívájára

A kvantitatív és kvalitatív módszerek jellemzői

I.

Kvalitatív és kvantitatív módszerek

	kvantitatív	kvalitatív
lényege	mennyiségi mérés	minőségi jellemzés
adatok jellege	„kemény”, megbízható, száraz	„puha”, gazdag, mélyreható, érvényes
az alany és a kutató kapcsolata	távoli	közeli
a kutató helye az alanyhoz képest	kívülálló	bennfentes
az elmélet és a kutatás közötti kapcsolat	megerősítő, igazoló	kialakító, előhívó
kutatási stratégia	strukturált, statikus	strukturálatlan, folyamatos
magyarázat jellege	nomotetikus, törvényszerű	ideografikus, egyedi
a társadalmi valóság képe	statikus és a szereplőktől független	folyamatosan alakuló és a szereplők által konstruált

Az adatgyűjtési módszerek jellemzői II.

Kvantiatív módszerek: az igazság az adatban van

1. Makro- és mezo- szintű adatgyűjtések
2. Ugyanazokat a statisztikai összefüggéseket használják minden kutatásban
3. Nagyfokú standardizáltság
4. Generalizálható adatok
5. Biztos (biztosnak tűnő?) adatok
6. Jéghegy csúcsát mutatják, de nem informálnak a víz alatti világról
7. Következtethetünk a teljes populációra vonatkoztatva
8. de nem ismerjük meg belőle a működési mechanizmusokat. (pl. tudjuk, hogy milyen mértékű a diszkrimináció, de nem tudjuk, hogy miért/milyen szempontok alapján diszkriminálnak és hogyan diszkriminálnak)

Kvalitatív módszerek: az igazság az adat kontextusában van

1. Mikro szintű adatgyűjtések (finom tartalmakra való koncentrálás)
2. A társadalom emberekből és azok viszonyaiból áll, amiket nem lehet leírni pusztán arányszámokkal. A tanúk látásmódja áll a középpontban és nem a kutatóké.
3. A kutatásokban kevés az általánosság és sok az egyediség. DE megőrződik az élet komplexitása.
4. A standardizáltság hátrány is lehet: a kvalitatív módszerek minimalizálják a kvantitatív kutatás torzításait. Erős ökológiai validitás
5. A biztosnak tűnő adatok kontextusfüggőek: megmutatja a kontextust. Esettanulmányok, amelyek a legapróbb részletekig vizsgálják a körülményeket
6. Esetek, amelyek megmutatják hogyan működnek a dolgok.

Az interjú (céllal történő párbeszéd, aminek a végeredménye monológ kell hogy legyen)

1. AZ INTERJÚ CÉLJA

- Miért is akarok interjút használni? (Aprólékos, árnyalt, személyre szabott adatok)
- Milyen adatokat akarok generálni? Milyen információkra van szükségem? (Az adatközlő a minket érdeklő témáról átlagon felüli informáltsággal rendelkezik.)
- Miért is gondolom, hogy a kvalitatív interjú kézenfekvőbb eszköz, mint egy kérdőív? (statisztika-mélyebb összefüggések)
- **Emberi tapasztalatokról csak interakció útján szerezhethünk tudomást.**
- **Az interjúk az emberek nézeteit a maguk komplexitásában és mélységében képesek feltárni. Mélyebb és kerekebb megértést tesznek lehetővé.**

2. KÉRDEZÉSTECHNIKA

- „A kérdező csak eszköz.”
- KOPOGÓ KÉRDÉSEK ÉS SZIKÁR VÁLASZOK

3. AZ INTERJÚK ÉS KÉRDÉSEK FAJTÁI

- **Strukturált, félig strukturált, mélyinterjú, életút interjú**
- **Zárt kérdések: az ismereteire vagyunk kíváncsiak (adatok)**
- **Nyitott kérdések: a véleményére vagyunk kíváncsiak (narratíva)**

Buktatók, avagy mire ügyeljünk interjúzás közben?

Magatartás hibák

1. A kérdezett érzelmi állapotába való beleélés hiánya. A rossz szituáció.

A: – Ebbe a témába már beleuntam. Már egy jó félórája ezt taglalom.

K: – Maradjunk még ennél. A szülőkről mi a véleményed?

1. A kérdezett gondolati rendszerébe, értékrendjébe való beleélés hiánya. A problémaérzéketlenség.

2. A kérdezett nyelvi világába való beleélés hiánya. „Mindenki nyelve”

3. Egyéb hibákból kialakuló nem egyenrangú viszony

Szakmai hibák

- **A szereptisztázás problémái** (kinek kell beszélni? tilos befolyásolni, nem kell magyarázkodni a kérdezői szerepünk miatt, vallatás jelleg /pergő kérdések és válaszok)

- **A kérdéshalmazozás**

- **A sugallás és ellentmondás.** A kérdezett orientálása

- **Az átfogalmazás és fölösleges új információk, szavak bevezetése**

- **A továbblendítés, elmélyítés** problémái egy adott témán belül.

- **A témához való visszatérítés, témaváltás**

K: – Megenged egy indiszkrét kérdést?

K: – Mi igaz abból, hogy ti hárman terrorizáljátok az osztályt?

K:- Igaz, hogy téged ver az apósod?” vagy „Hallom, börtönben voltál!”

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósult meg.

Fókusz csoport

Mikor használjuk?

- „Miért és hogyanok” vizsgálata
- Kommunikáció kutatás
- Piackutatás
- Szervezeti kultúrák vizsgálata
- Speciális populációk vizsgálata
- Felderítő jellegű kutatások
- Elméletalkotás

Hogyan használjuk?

- Csoportpszichológiai ismereteket igényel:
 - A csoport fejlődés fázisai
 - Társas serkentés/gátlás/lazsálás
 - Csoportkohézió, csoportgondolkodás
 - Csoportszerepek, csoportstátusz
- Mintavételi eljárás: szűrőkérdőívek, törés- és kontroll jellemzők
- A vezérfonal készítése: a kérdésfeltevés technikái, a tölcser technika
- Speciális technikák a fókuszcsoportban
- A jó moderálás kritériumai
- A fókusz csoport kutatás eredményeinek elemzése. A szituatív tényezők szerepe

Terepkutatás

- Idő és forrásigényes, alkalmazásához megfelelő indok kell
 - Nagyszámú ember interakciója saját közegben (egyén és csoport viszonya, találkozások, szerepek, kapcsolatok, epizódok, események időbeli leírása/zavargások, forradalom/)
 - Sajátos mikrokultúrák működése (vallási szekták, szervezeti kultúrák, politikai közösségek)
 - Felderítés, leírás. Epsztemológiai előny, szociális megértés. Clifford Geertz: „sűrű leírás” - értelmező leírás
- Megfigyelő lehetséges szerepei, a szerepválasztások előnyei és hátrányai
- A terepkutatás menete:
 - Adatközlő megkeresése – akik tudnak valamit arról a helyről, csoportról – kritikával kezelni az információkat
 - Terepre menni – kapcsolatfelvétel, ha kell – rögzíteni a szerepünket, céljainkat – etikai kérdések
 - Mintavételnél 3 legjobb módszer: *Kvótás, hólabda, deviáns esetek*
 - Megfigyelési napló vezetése – megfigyelések és azok értelmezései
 - Az adatok feldolgozása
- A megfigyelés eredményeinek adattá alakítása
- Etikai vonatkozások

Tartalomelemzés

A tartalomelemzés komponensei

- Adatkészítés
- Egység meghatározás
- Mintavétel
- Adatrögzítés
- Adatredukció
- Következtetés
- Elemzés
- Az érvényesség közvetlen megállapítása
- A más módszerekkel való összefüggés ellenőrzése
- Az egyéb adatokra vonatkozó hipotézisek ellenőrzése

Kvalitatív elemzés kódolással

- Az átírás (transzkribálás)
- Manifeszt és látens tartalom
- Az induktív és deduktív kategória alkotás
- A kódkategóriák kialakítása
- Tartalomelemző szoftverek:
- ATLAS.ti (<http://www.atlasti.de>)
- The Ethnograph (<http://QualisResearch.com>)
- NUD●IST és NVivo (<http://www.qsr.com.au>)

Felhasznált (és javasolt) irodalom

- Earl Babbie: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó. Budapest, 1995.
- Jennifer Maison: A kvalitatív kutatás. József Műhely. 2005.
- Irving Seidman: Az interjú, mint kvalitatív kutatási módszer. Műszaki Kvk. 2002.
- Vicsek Lilla: Fókuszcsoporthoz. Osiris Tankönyvek. 2006.
- Héra Gábor-Ligeti György: Módszertan. Társadalmi jelenségek kutatása. Osiris Tankönyvek. Osiris Kiadó. Budapest, 2006.
- Szn. A szociológiai interjú készítése. Tárki. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/html/a509.html> (megtekintés: 2011.11.13.)
- Szn. A diszkrimináció tesztelése, mint a diszkrimináció mérésének egy módszere. Tárki. 2006.
- Szokolszki Ágnes: Kutatómunka a pszichológiában. Gyakorlatok. <http://mek.niif.hu/04800/04897/04897.pdf> (megtekintés: 2011.11.13.)
- Ehmann B: *A szöveg mélyén. A pszichológiai tartalomelemzés*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 2002.
- Krippendorff, K. : *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Budapest: Balassi Kiadó, 1995.
- Kvale, S. : *Az interjú. Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba*. Budapest: József Műhely, 2005.
- Síklaki I.: A fókuszcsoporthoz. www.hermes.btk.pte.hu/letoltes/Fokusz%20Sikl